

Bulletin Tijdschrift

ALLIANCE NUMISMATIQUE EUROPÉENNE
EUROPEES GENOOTSCHAP VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE

VOL. XVII (1967) № 5

★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★

A.B.C. DU NETTOYAGE DES MONNAIES

Lorsqu'on demande à un numismate ce qu'il emploie pour nettoyer ses monnaies, on s'attire le plus souvent une réponse évasive. Non pas que votre interlocuteur soit de mauvaise foi et qu'il répugne à livrer « son secret », mais tout simplement parce qu'il n'est pas encore fixé lui-même. Il a tout essayé et s'est accroché à une façon, non parce qu'elle est la meilleure mais simplement par habitude. Si elle était réellement la meilleure, sa méthode serait employée par tout le monde, or, autant de numismates, autant de façons de procéder différentes. Notre but n'est donc pas d'affirmer que notre façon est la meilleure, mais bien de dresser une liste des manières que nous connaissons. S'il en existe d'autres, signalez-le nous ; après expérimentation nous en ferons part à tous en cas de succès.

Aluminium :

Métal très difficile à nettoyer sans employer des moyens un peu barbares ou expéditifs ; de toute façons il faut agir avec prudence.

- A. Laver à l'eau très chaude additionnée de détergent ou de poudre légèrement abrasive (Vim par exemple).
- B. Il existe dans le commerce un produit spécial qui se présente sous forme de granulés. Mélangez-le à l'eau bouillante et même les taches anciennes disparaîtront (Tournus aluminum cleaner).

Argent :

- C'est pour ce métal qu'il existe le plus de variété de systèmes.
- A. Tremper dans de l'ammoniaque additionné d'eau. La durée de trempage et le degré d'ammoniaque varient selon l'importance de la saleté. Rincez la pièce à l'eau claire après l'opération.
  - B. Pour des monnaies peu sales, on peut utiliser simplement une gomme pour crayon.
  - C. L'ancien numismate professionnel Paul Tinchant utilisait la poudre de Bulher. Le produit est très bon mais inefficace pour les cas rebelles.
  - D. Dans un récipient, mettez de l'eau à bouillir et plongez-y une plaquette de zinc propre. Dès ébullition, ajoutez deux poignées de sel de soude et laissez dissoudre en maintenant l'ébullition. Plongez-y vos monnaies d'argent pendant 10 à 15 minutes. Par effet chimique, les pièces se nettoieront sans usure. Videz l'eau, rincez les monnaies traitées à l'eau tiède.
  - E. Si votre monnaie est « piquée » trempez votre pièce un quart d'heure dans du vinaigre chaud. Rincez.
  - F. Une solution d'eau et d'acide nitrique ou sulfurique. Rincez.
Dosage délicat mais bons résultats. Surtout ne plus réemployer un bain qui a déjà servi, le résultat serait décevant, les oxydes dissous du premier bain se déposent sur vos pièces.
  - G. Trempage dans un liquide actif se trouvant dans le commerce (Céfé).
  - H. Faire tremper les monnaies dans un bain d'alcool à brûler.
  - I. Il existe dans les milieux numismatiques d'outre-Atlantique une quantité de produits pour nettoyer l'argent. Le résultat n'est pas mauvais mais pourquoi payer 50 francs et plus alors que les produits cités ci-dessus sont si bon marché.
  - J. Plus intéressant sont les produits appelés « toner ». Il nous arrive en effet parfois d'acheter ou de recevoir des monnaies que le cédant plein de bonne volonté a astiquées au Sidol, au blanc d'Espagne ou à un produit similaire. Il est possible de réparer ce numismaticide (sic) avec ces « toner » qui éliminent ce brillant factice et rendent à la pièce son aspect naturel. Bien entendu, ce produit ne nettoie pas, il existe pourtant des combinés nettoyants et donnant un ton naturel aux pièces d'argent.
  - K. S'il s'agit d'une monnaie frappée sur flan poli ou ayant conservé un certain brillant, on peut sauver celui-ci en frottant après opération de nettoyage à l'eau savonneuse avec un chiffon doux enfariné ou à la peau de chamois.

Bronze :

- Cet alliage de cuivre et d'étain parfois mélangé de zinc demande une technique différente du cuivre pour son nettoyage.
- A. Eau chaude savonneuse et rinçage pour les cas bénins.
  - B. Frottez la monnaie avec un mélange de 1/3 eau, 1/3 de vinaigre et 1/3 d'ammoniaque. Rincez à l'eau claire.
  - C. Passez une brosse mi-dure dans le pétrole et brossez énergiquement avant de laver la pièce à l'eau savonneuse.

Cuivre :

- Comme pour l'argent, on lui connaît de nombreux systèmes de nettoyage.
- A. Dans du vinaigre bouillant faites dissoudre du gros sel marin (du sel de cuisine peut à la rigueur convenir). Placez les monnaies dans le liquide et laissez refroidir. Sortir les pièces et essuyez les énergiquement.
  - B. A l'aide d'une brosse de bijoutier (fils de cuivre doux) frottez longuement la pièce pour polir la patine et faire disparaître les dépôts qui la recouvrent.
  - C. Emploi d'ammoniaque ou d'acide nitrique ou sulfurique très fortement dilués. Rincez.
  - D. Frottez avec un peu de poudre abrasive sur un tampon d'ouate mouillé.
  - E. Pour des pièces de trouvaille dont l'oxydation n'est que superficielle mais entourées d'une gangue : plongez les monnaies dans un bain de plomb fondu. Si les inscriptions et le type n'ont pas été rongés, on peut obtenir une pièce dans l'état où elle se trouvait lors de son enfouissement.
  - F. Frottez à la gomme pour crayon.
  - G. Frottez avec une brosse dure (à dents ou de bijoutier) imbibée de vinaigre salé bouillant.
  - H. Comme pour l'argent, il existe outre-Atlantique des produits qui sont remplacés avantageusement par les systèmes ci-dessus.
  - I. Également des « toner » qui sont intéressants pour les cas de pièces trop bien nettoyées par des mains inexpertes.
  - J. Bouillir les monnaies avec de l'eau additionnée au savon pour mécaniciens, rincez à l'eau claire.

Cuivre doré :

- A. Avec un chiffon ou une brosse douce imbibés d'eau alcoolisée ou ammoniaquée (1 cuillère d'alcool ou d'ammoniaque par 1/2 litre d'eau). Essuyer avec un chiffon doux. Ne pas nettoyer trop souvent les monnaies dorées pour ne pas trop user cette dorure).

Cupro-nickel et nickel :

- A. Plus résistant, on peut sans inconvenient employer de la poudre abrasive et un chiffon mouillé (Vim).
- B. Comme la manière A du cuivre (vinaigre et sel). Rincez.
- C. Faire bouillir dans de l'eau additionnée de savon pour mécaniciens. Rincez à l'eau claire.

Etain :

Pièces de conservation délicate. Il vaut mieux les protéger avec de la vaseline ou un verni avant qu'elles ne soient attaquées par « la peste de l'étain » qui couvre le métal de boursouflures qui se propagent à la surface et détruisent celle-ci.

- A. Si la « peste » s'est déclarée, il faut sacrifier la partie atteinte, racler jusqu'au métal sain et protéger ce qui reste.
- B. Si la monnaie est seulement sale, il existe plusieurs façons. Frottez avec un chiffon imbibé de pétrole. Puis avec un chiffon doux.
- C. Nettoyez avec une feuille de poireau.
- D. Si vous voulez donner un brillant à votre étain faites-le bouillir dans de la bière.
- E. Il existe dans le commerce un produit spécial pour l'étain (Bam).

Fer :

- A. Frottez avec une pâte composée de cendre de bois et d'huile de cuisine. Essuyez et puis pulvérisez avec du Krylon.
- B. Laver avec de l'eau savonneuse additionnée d'ammoniaque (1 cuillère par 1/2 litre d'eau). Passez dessus avec un chiffon imbibé d'huile de lin.

Métal argenté :

- A. Frottez avec un chiffon imbibé d'alcool à brûler. Rincez à l'eau claire.

Or :

- A. Préparez une pâte faite avec du sel mouillé au jus de citron. Passez ce mélange sur toute la surface à l'aide d'une flanelle. Essuyez avec une peau de chamois ou une flanelle enfarinée.
- B. Avec de l'eau fortement ammoniaquée. Ce produit dissoud les oxydes de cuivre qui se sont formés en surface mais n'attaque pas les métaux nobles.

Platine :

Un traitement identique à celui de l'or lui convient très bien.

Plomb :

- A. Se brosse légèrement avec de l'eau additionnée de détergent puis se sèche avec de la flanelle. Comme pour l'étain, il est bon d'enduire le plomb d'une couche protectrice.

Vermeil :

Le vermeil s'altère à la lumière et à l'humidité, à conserver dans du papier de soie noir de préférence.

- A. Pour l'entretien employez une légère solution d'eau et d'ammoniaque. Sécher avec un peau de chamois ou une flanelle enfarinée.

Zinc :

Last but least, nous avouons n'être jamais parvenu à rendre son aspect du neuf à une monnaie de zinc oxydée (même très légèrement). Conclusion : protéger la pièce F.D.C.; si elle est très belle et propre n'y touchez pas car vous ferez pire que mieux.

- A. Si la pièce est vraiment sale employez de l'eau chaude additionnée de détergent et brossez. Rincez à l'eau claire.

Watermael

Jean De Mey

SOVJET MUNTEN TE LONDEN GESLAGEN IN 1924

Door de inflatie tengevolge van oorlog en revolutie was gans Rusland omstreeks 1920 overstroomd met allerlei papiergeeld uitgegeven door de staat, plaatselijke regeringen en besturen, banken en allerlei instellingen. Al dit papier was niet erg in trek en de waarde ervan was zeer onbetrouwbaar.

Het moet ons dan ook niet verwonderen dat, niettegenstaande het bezit van goud en zilver door de Sovjets verboden was, de zilveren en gouden munten uit de tsarentijd gezocht en gebruikt werden zowel door de « witten » als door de « roden ». De koperen pamunt was opgeslopt door de oorlogsindustrie en veel zilveren en gouden munten waren ook door vluchtelingen buiten het land gebracht. Dit alles had een nijpend tekort aan betrouwbare en gewilde geldmiddelen veroorzaakt, zodanig zelfs dat de handel teruggelopen was tot een soort ruilhandel ; de waren wisselden van eigen aard zonder dat er geld bij te pas kwam.

Wanneer de Sovjets wat op adem kwamen, nadat de revolutie omzeggens gewonnen was, werd dan ook begonnen aan de sanering van de geldomloop. In 1921 werd eindelijk een algemeen geldtype voor gans Sovjet Rusland ingevoerd, uitgezonderd voor Turkestan en de Kaukasus.

Op 2 maart 1921 werd in zitting van het Kollege van Volkscommissarissen van Financiën besloten dat buiten het papiergeeld ook zilveren munten zouden uitgegeven worden. De uitgifte van nieuwe stukken was noodzakelijk, de laatste officiële muntslag dateerde immers van 1917. Daar de nieuwe stukken ook wel tot doel zullen gehad hebben het vertrouwen in de Sovjetmunten te vergroten, moet het ons niet verwonderen dat zelfs in die benarde tijd zilveren stukken geslagen werden.

Reeds hetzelfde jaar (1921) werden zilveren roebels en halve roebels, met de ster, in omloop gebracht door de Russische Socialistische Federatieve Sovjet Republiek (R.S.F.S.R.).

Afmetingen, gewicht en gehalte van de tsarenmunten bleven behouden doch de beeltenaar van de tsaar en de Russische adelaar werden vervangen door Sovjet emblemen. De munten werden gegraveerd door Alexander Vassintinsky en geslagen te Petrograd, het vroegere Sint-Petersburg en het latere Leningrad. Volgens de jaarverslagen van de Londense munt werden volgende hoeveelheden geslagen :

1 roebel	1921	1.000.041	(Yeoman nr 84)
	1922	geen cijfers vorhanden	
	1923	1.020.006	
1/2 roebel	1921	1.400.004	(Yeoman nr 83)
	1922	geen cijfers vorhanden	
	1923	1.784.006	

Stukken met het jaartal 1923 zijn ons niet bekend ; we vermoeden dan ook dat de voor 1923 opgegeven stukken met jaartal 1922 geslagen werden. Uit het aantal stukken geslagen in de periode 1921-23 blijkt duidelijk dat de munt van Leningrad er niet in geslaagd was een voldoend aantal stukken te slaan, want voor een normale geldomloop waren de geslagen hoeveelheden werkelijk onvoldoende.

Bij dekreet van 4 april 1922 was door de Raad van Volkscommissarissen het verbod op het bezit van alle edele metalen, munten en staven opgeheven. Vanaf 29-2-1924 was het verboden om nog noodgeld, hetzij papier of metaal, uit te geven.

In 1924 veranderde ook het type van de munten en in plaats van de ster zien we nu arbeider en boer afgebeeld op de roebels en een arbeider op de 1/2 roebels. (Yeoman ; nr 90 en nr 89).

De produktie van de munt te Leningrad werd in 1924 opgedreven tot 6.588.021 roebels en 26.559.432 halve roebels. Toch moest nog beroep gedaan worden op de Londense munt daar de Sovjet Munt overbelast was vermits zij ook in 1924 voor de uitgifte van de koperstukken van 1, 2, 3 en 5 kopek moest zorgen. Te Londen sloeg dan de « Royal Mint » 40.000.000 halve roebels in opdracht van de U.S.S.R.

De stukken van Londen zijn identiek aan deze van de Leningradse munt, maar toch kunnen we ze gemakkelijk herkennen daar op de

snede van het randschrift de initialen staan van Sir Thomas Ross, keurder van het gehalte aan de Londense munt en geen muntmeester zoals hij meestal foutief genoemd wordt. Zijn initialen komen voor op twee manieren : T P of wel Φ P.

Op de in Rusland geslagen roebels of 1/2 roebels staan de initialen van de muntmeesters te Leningrad nl.

A.G. = Arthur Gartman 1921-22

P.L. = Peter Latyshev 1922-27

Ook voor het munten van de koperen 5 kopek stukken moest de Lohdense munt helpen. Er werden in 1924 te Londen 23.500.000 stuks geslagen. De slagaantallen van Leningrad zijn ons niet bekend. Met zekerheid weten we niet of er een onderscheid is tussen de stukken van Londen en Leningrad want op de kleinere waarden staan geen initialen van de muntmeesters. Er bestaan evenwel stukken waar de letters van het randschrift groter zijn dan op andere. Doch of uit dit verschil mag afgeleid worden dat een type in Londen en het andere in Leningrad geslagen werd durven we niet stellig beweren !

Wij danken de directie van de Londense Munt en de heer I. G. Spasski, conservator van de numismatische afdeling van het « Ermitage » museum te Leningrad voor de ons bezorgde inlichtingen.

M. HENDRICKX

LA COLLECTION DRESSE DE LEBIOLES DU MUSÉE D'ARMES DE LIÈGE

Monsieur Edmond Dresse de Lebioles a légué au Musée d'Armes de Liège sa collection de monnaies et de médailles de l'époque napoléonien.

Un premier catalogue en a été établi par Monsieur René J. Wattiez, bibliothécaire du musée.

La collection comporte 641 pièces dont 573 médailles. Celles-ci constituent une véritable illustration métallique de l'épopée napoléonienne.

À UN SIÈCLE DE DISTANCE

Au cours d'une récente réunion de la section de Bruxelles, Monsieur Delmonte a fait une causerie très appréciée sur « La Numismatique d'Hier et d'Aujourd'hui ».

Il a cité, à cette occasion, un ensemble de prix atteints au cours d'une vente publique qui eut lieu à Bruxelles, le 11 novembre 1863 et les jours suivants. On dispersait la collection de Mr G. van

Bockel, notaire, bourgmestre de Louvain et membre de la Chambre des Représentants.

Il nous a paru intéressant de mettre sous les yeux de nos lecteurs un certain nombre des prix atteints, avec, en regard, la valeur approximative des mêmes pièces en 1967.

	valeur approx. 1967 (fr. belg.)	
	prix faits (fr. d'or 1863)	actuels
Thrace. Lysimachus. statère d'or	27	18.000
Macédoine. Philippe II. Statère d'or	24	15.000
Perse. Xerxes. Darique d'or	28	20.000
Pergame. Philétère. Médailon d'argent	23	15.000
Lydie. Crésus. Statère d'or	16	25.000
Gaule. Bellavaques. Statère d'or	30	25.000
Gaule. Remi. Statère d'or	26	25.000
Gaule. Veromandi. Statère d'or à l'Hercule. RRRR	52	50.000
Morini. 2 statères d'or + 1/4 statère or	18	20.000
Atrébates. 9 statères d'or	140	80.000
République romaine. 45 deniers	38	20.000
Rép. romaine. Hirtia. Aureus	48	30.000
Jules César et Antoine. Denier	8	4.000
idem 2. G.B. + 2 M.B.	7,50	6.000
Auguste. Aureus	32	20.000
Auguste. 5 deniers + 1 quinaire	5,50	9.000
Néron. Aureus. AUGUSTUS AUGUSTA	23	17.000
idem. 2 aurei. JUPITER GUSTOS et SALUS	46	24.000
idem. Médailon contorniate	16	15.000
Galba. 4 G.B. variés	27	12.000
Vitellius. 2 G.B. + 1 denier	15	8.000
Vespasien. 5 aurei variés	152	70.000
Titus. 3 aurei variés	80	45.000
idem 5 G.B. + 5 M.B.	28,50	12.000
Brabant. 123 deniers 11 ^e et 12 ^e siècles	8,50	10.000
Brabant. Grand mouton d'or	32	40.000
idem. 2 moutons d'or variés	28	25.000
idem. Pieter d'or	29	10.000
idem. Phil. le Bon. Écu d'or, cavalier d'or et lion d'or	40	30.000
idem. Maximilien. Grand réal d'argent	24	18.000
idem. Philippe II. Double daldre épais	33	20.000
idem. États Belges. 1790. Lion d'or	25	35.000
Flandre. Louis de Maele. Cavalier d'or, lion d'or chaise d'or + 4 1/4 chaise d'or	73,50	65.000
idem. Phil le Bon. 2 nobles d'or variés	55	55.000
Liège. Ferd. de Bavière. 2 florins d'or + 1 pistole d'or.	19	25.000

Liège. Sede Vacante. 3 ducats variés	39	35.000
Amsterdam. 1673. Piéfort du ducat	34	10.000
France. Philippe de Valois.		
Royal, Chaise et pavillon d'or	63	
vente Vinchon 1964 ensemble NF		6.350
Léopold I. 1833. 1/2 franc fr. en or	15	15.000
Bruxelles assiégée; 1579, 18 + 36 sols	39	18.000
idem 1580. 36 et 18 sols	45	18.000
Breda assiégée. 1625. 60 sols carré	6	5.000
U.S.A. Massachusetts. 1652. Shilling		3,50
	coté	Yeoman \$700
Angleterre. Cromwell. 1658. Crown + 1/2 crown	50	17.000
Landau. 1702. Obsidionale 4 livres 4 sols	16	12.000
Maastricht. 1794. 100 et 50 sols obsid.	15	6.000
Luxembourg. 1795. Écu obsid. de 72 asses	7	7.000
Plus de 2000 deniers du 14 ^e et début 15 ^e siècles composant la trouvaille faite dans le pays de Liège, comprenant un grand nombre de monnaies des évêques de Liège; Jean de Bavière, Jean de Heinsberg, seigneurs de Rummen, Schoonvorst, Bunde, Reckheim, Stein, Merwede, Randerode, e.a.		130
		pareil lot peut s'acheter au jour d'hui les yeux fermés cent mille F.

Bruxelles

A. DELMONTÉ

* * *

DE SCHIJNWERPER OP DE MUNTEN VAN MARIA-THERESIA VOOR BRABANT EN VLAANDEREN (1740-1780)

II

De muntslag nam werkelijk een aanvang op 4 december 1749 nl.
met het slaan van « oorden » en « dubbele oorden ».

Het koper dat hiervoor gebruikt werd, was afkomstig uit Zweden
en werd gekocht van een Antwerpse handelaar, namelijk : Cornelis
De Winter. Deze handelaar leverde in totaal 139.191 marcs (1),

(1) Mark, gewicht van een 1/2 pond (M 246 gram).

7 onces (2) 12 engels (3) en 16 assen, hetgeen in totaal ongeveer 34.800 Kg. vertegenwoordigt.

Op 26 december 1749 ging men over tot het slaan van de eerste gouden dubbele « Souvereinen ». Ter gelegenheid van deze gebeurtenis speelde de beiaard en luidde men de klokken te Brugge. De dubbele souverein draagt de beeldenaar van Maria-Theresia zoals de enkele souverein.

Het is niet met zekerheid geweten indien er die dag of nog voor de rest van het jaar dubbele souvereinen en souvereinen geslagen werden te Brugge. Wel weet men dat ze te Antwerpen geslagen werden. Een feit is zeker, dat enkele Dukatons en 1/2 dukatons geslagen werden in het jaar 1749. Deze zijn echter zeer zeldzaam daar de aanmaak slechts gebeurde op het einde van het jaar.

Het opschrift van de « oorden » en « dubbele oorden » bleef ongewijzigd. Het borstbeeld van Maria-Theresia onderging een lichte wijziging, nl. korte haren en halssnoer.

Een belangrijk feit dient nog vermeld, namelijk dat het Weense Hof er op aandrang stukken te slaan met de beeldenaar van keizer Frans I (gemaal van Maria-Theresia). Frans I was niet de souverein van het land en funkteerde enkel als mederegent. Men vreesde de tegenkanting van de « Staten van Brabant ». Om die reden besloot men heel voorzichtig te werk te gaan en werden aanvankelijk een soort « Muntmedailles » geslagen. De stukken vervaardigd uit goud hadden een waarde van « 10 souvereinen », terwijl deze geslagen in zilver « negen schellingen » vertegenwoordigden. Benevens genoemde gouden en zilveren « Muntmedailles » bestaan er hiervan ook proefslagen in brons verguld.

Enkele van deze stukken dragen op de voorzijde de naar rechts gekeerde beeldenaar van de keizer, terwijl de keerzijde het borstbeeld vertoont van Maria-Theresia. Als kantschrift dragen zij dezelfde tekst als deze van de dukatons, nl.

« JUSTITIA ET CLEMENTIA »

De andere, meer de munten benaderend, dragen op de voorzijde het borstbeeld van de keizer, terwijl de keerzijde versierd is met de keizerlijke wapens. Zij dragen geen kantschrift, maar zijn voorzien van een kabelrand.

Bedoelde muntmedailles werden eigenlijk niet beschouwd als gangbare munten, maar werden ter beschikking gesteld van het publiek tegen betaling van een kleine takс boven hun innerlijke waarde. Op deze manier hoopte men het volk vertrouwd te maken met het

(2) Once, twaalfde gedeelte van het vroeger gebruikelijke medicinale pond : een once is 9 drachmen of 540 greinen. grein = M 65 mg.

(3) Engels, 1/2 van een oudhollands ons = 1.538 gram. Een mark heeft 160 engels.

nakend slaan van munten op naam van Frans I, die in omloop zouden gebracht worden.

Inderdaad, te Antwerpen werden in 1755 de eerste kronen, op naam van Frans I, geslagen en in omloop gebracht. Zij hadden een waarde van 9 schellingen courant geld.

De voorzijde van deze kronen vertoont het kruis van de H. Andreas met in het midden een vuurslag waaraan het juweel van de Orde van het Gulden Vlies hangt, dat één der kantons van het kruis inneemt. De keerzijde draagt de dubbel gekroonde arend, met in het midden de wapens van keizer Frans I en bovenaan de keizerlijke kroon. Het geheel is omringd door de halsketen van het Gulden Vlies. Aan de vleugels van de arend hangt het halssnoer van de Orde van de Heilige Stefaan van Hongarije. Als randschrift dragen zij de spreek :

IN TE DOMINE SPERAVI

Hetgeen vrij vertaald : Op U Heer is al mijn hoop.

Het slaan van kronen te Antwerpen zou echter slechts drie jaar duren, gezien op 14 februari 1758 het munthuis gesloten werd en het grootste gedeelte van het materiaal naar Brussel werd overgebracht.

Het munthuis te Antwerpen werd slechts definitief in de loop van 1782 gesloten.

Het zekerheid kan niet bepaald worden of er in 1758 nog kronen en halve kronen op naam van Frans I te Antwerpen geslagen werden. Tot op heden is slechts één exemplaar van een kroon bekend. (J. De Mey, page 43, voetnota 7) die bewaard wordt in het Schlossmuseum te Gotha (D).

Een vaststaand feit is het dat de aanmunting van bedoelde kronen te Brussel werd voortgezet tot in het jaar 1765, jaar waarin Frans I overleed.

Ingevolge het overlijden van de gemaal van Maria-Theresia werden in het munthuis te Brussel de eerste gouden souvereinen en dubbele soevereinen geslagen met de beeldenaar van de keizerin, geïooid met de weduwensluier.

Thomas Vandermotten, die van 1752 tot 1758 directeur van het munthuis te Antwerpen was, werd na de sluiting van het munthuis te Antwerpen in dezelfde hoedanigheid benoemd bij het muntatelier Brussel.

De leiding van dit munthuis werd door hem waargenomen tot 1776, waarna hij werd opgevolgd door Wouters die het beheer van het munthuis Brussel tot 1780 overnam. Het was het enige munthuis in de Oostenrijkse Nederlanden dat nog bedrijvig was.

In tegenstelling met de munthuizen Antwerpen en Brugge werden in het munthuis te Brussel geen dukatons of onderverdelingen ervan geslagen. Evenmin werden er dubbele schellingen nog * vijf stuiver-

stukken » geslagen. Het munthuis te Brussel werd slechts geopend op 25 februari 1758, en het slaan van dukatons en zijn onderverdelingen alsmede de « vijfstuiverstukken », had opgehouden in 1754 terwijl de verdere vervaardiging van « Dubbele schellingen » reeds bij dekreet van 5 september 1753 verboden was.

Zijn er geen dukatons en onderverdelingen van deze stukken geslagen in het munthuis te Brussel, toch kende het slaan van kronen en halve kronen een grote bedrijvigheid.

Van af 1758 — met slechts een onderbreking tijdens het jaar 1776 — werden tot 1780 ongeveer 11.810.288 kronen geslagen. Wat de halve kronen betreft, deze werden eveneens in grote hoeveelheid vervaardigd. Met onderbreking van het jaar 1778 en 1780, sloeg men in totaal circa 7.117.697 halve kronen.

Aldus mag men aannemen dat het Brusselse munthuis het aktiefst is geweest en dat Antwerpen de tweede plaats inneemt. Wat het munthuis te Brugge betreft, dit kende slechts een korte bedrijvigheid. Vooral de gouden munten werden vanaf 1750 tot en met 1754 geslagen en dit dan nog in een beperkte hoeveelheid. In tegenstelling met Antwerpen en Brussel werden te Brugge geen kronen noch halve kronen geslagen. Een ander noemenswaardig feit is dat tijdens de regering van Maria-Theresia het muntteken van het munthuis Brugge veranderd werd en de bekende lelie plaats maakte voor een « leeuwtje » dat vanaf 1744 het munthuis Brugge aanduidde. Tien jaar later werd het Brugs munthuis voor goed gesloten en later openbaar verkocht, nl. in 1785.

Om te eindigen, hierbij nog de waardeverhouding van de munten in omloop tijdens het Bestuur van Maria-Theresia en dit in proportie van de hedendaagse munt en haar koopkracht.

Wanneer men weet dat Jean Caesemaecker, directeur van het munthuis te Brugge, maandelijks een wedde ontving van 100 gangbare florijnen of ongeveer 33 dukatons, valt het ons niet moeilijk, mits een kleine berekening, aan de hand van de basis van de toenmalige prijs van de tarwe bij benadering te weten te komen hoe zijn wedde heden ten dage zou vertegenwoordigen.

Als men weet dat de gemiddelde prijs van een Vlaamse « Viertel » tarwe, 70 stuivers bedroeg en één viertel gelijk was aan 40 kg. kan men aan de hand van deze gegevens te weten komen dat Caesemaecker met zijn maandwedde van 100 Guldens of 33 dukatons slechts 1.200 kg. tarwe kon kopen.

C. Spanje

De oude « Quadrupelen » van Spanje ter waarde van 42 gulden courantgeld en 36 gulden wisselgeld.

Verder bleven ook nog gangbaar : de oude dukaten van de Aarts-hertogen Albrecht en Isabella, alsmede deze van de Verenigde Pro-

VOOR- EN KEERZIJDE VAN EEN DUKATON VAN MARIA-THERESIA VAN OOSTENRIJK,
IN HET MUNTHUIS BRUGGE GESLAGEN TEN JARE 1750

Verz. Taelman

vinciën ter waarde van 5 gulden 18 stuivers courantgeld en 5 gulden
1 stuiver wisselgeld.

Om alle twijfel omtrent het juiste gewicht van de hierboven genoemde vreemde munten weg te nemen dienden ze eerst gewogen te worden vooraleer voor betaling aangeboden te worden. Dit werd bekend gemaakt door een « ordonnantie ». Bij een gebeurlijk gewichtsverlies van één « as » (oude gewichtseenheid van 0,046 hr. = 46 mgr.) zouden deze munten een waardevermindering van twee « stuivers » ondergaan.

Bij de verschijning van de ordonnantie dd. 19 september 1749 hernam het munthuis te Brugge terug zijn bedrijvigheid ondanks het protest van de Staten van Vlaanderen, misnoegd omdat zij niet geraadpleegd waren over de aanmaak van nieuwe munten. Art. 18 van de « Blijde Inkomst » verbood immers aan de keizerin munt te slaan zonder voorafgaandelijke toelating van de Staten.

Zonder acht te slaan op dit protest ging men over tot het slaan van volgende munten, allen gegraveerd door Jacques ROETTIERS.

1. Souvereinen
2. Dubbele souvereinen
3. Dukatons
4. 1/2 Dukatons
5. 1/4 Dukatons
6. 1/8 Dukatons
7. Schellingen
8. Dubbele Schellingen
9. Vijf stuivers
10. 10 oorden
11. Oorden
12. Dubbele oorden

Bibliografie :

- A. DE WITTE : *Histoire monétaire des comptes de Louvain, ducs de Brabant et marquis du St. Empire romain*. Anvers 1894-1899.
 Victor TOURNEUR : *L'atelier Monétaire de Bruges sous le Règne de la maison d'Autriche 1709-1786*. Bruxelles 1912.
Revue Belge de Numismatique. Bruxelles 1912.
 J. DE MEY : *Les monnaies belgo-luxembourgeoises de Charles III à Guillaume Ier*. Bruxelles 1963.

St. Kruis - Brugge

J. TAELEMAN

PETIT RÉPERTOIRE DES INSCRIPTIONS SE TROUVANT SUR LES DÉCORATIONS

V

S

SALUS ET GLORIA

O. de la Croix étoilée — Autriche

SAN CARLOS

O. de St. Charles — Mexique

SAN MARTINO PROTECTORE

O. de Saint Martin — St. Marin

S.A.P.R. O. de St. André — Russie

S.A.R. O. de Stanislas — Pologne

SCIENCIAS LETRAS E ARTES

O. de l'épée de St. Jacques — Portugal

S. CONTARDUS ATESTINUS

O. de l'aigle d'Este — Modène

S. GREGORIUS MAGNUS

O. de St. Grégoire le Grand — St. Siège

SI DEUS NOBISCUM QUIS CONTRA NOS

O. de Philippe le Magnanime — Hesse

SIDONIA O. de Sidoni — Saxe

SIMON BOLIVAR LIBERATOR DE VENEZUELA

O. du Libérateur — Vénézuela

SIMON BOLIVAR, 19 ABRIL 1810 LIBERTAD 5 DE JULI 1811

O. du buste de Bolivar — Vénézuela

SINCERE ET CONSTANTER

O. de l'Aigle rouge — Prusse

SUSCIPERE ET FINIRE

O. d'Ernst-August — Hanovre

SUUM CUIQUE

O. de l'Aigle noir — Prusse

T

T., 1827 O. de Thérèse — **Bavière**
 T.C. (Monogramme)
     O. de St. Georges — **Russie**
 TOUT POUR L'EMPIRE
     O. de la réunion — **Hollande** (Sous l'Empire).
 THE LOVE OF LIBERTY BROUGHT US HERE
     O. de la Rédemption africaine — **Libéria**
 TRAVAIL ET PROGRÈS
     O. de l'Étoile d'Afrique — **Congo**
     — O. de Léopold II — **Congo**
     — O. du Lion du Congo — **Congo**
 TREUE UND VERDIENST
     O. de la Maison de Hohenzollern — **Prusse**
 TRIA JUNCTA IN UNO
     O. du Bain — **Grande Bretagne**

U

UBIQUE SIMILIS
     O. de St. Joseph — **Toscane**
 UNSER ERDENLEBEN SEI GLAUBE AN DAS EWIGE, 1827
     O. de Thérèse — **Bavière**

V

V A (Monogramme)
     O. de Victoria et d'Albert — **Grande Bretagne**
 VAMOR E LEALDALE
     O. de la Tour et de l'Épée — **Brésil**
 VALOR LEALDALE E MERITO
     O. de la Tour et de l'Épée — **Portugal**
 V E (Monogramme)
     O. militaire — **Savoie**
 V.I.B.I., J.U.P.F.
     O. de St. Georges — **Bavière**
 VICT. EMAN. II REX ITALIÆ MDCCCLXVI
     O. de la Couronne — **Italie**
 VICTORIA, VRI
     O. Royal Victorien — **Grande Bretagne**
 VICTORIA IMPERATRIX
     O. de l'Empire des Indes — **Grande Bretagne**
 VIGILADO ASCENDIMUS
     O. de la Colombe blanche — **Saxe-Weimar-Eisenach**
 VIRIBUS UNITIS
     O. de François-Joseph — **Autriche-Hongrie**

VIRT. PROEM. SOC. GIN. INST. 1783
     O. de Cincinnatus — **États-Unis**
 VIRTUS ET HONOR, Max JOSEPH VON BAYERN KONING
     O. de la Couronne — **Bavière**
 VIRTUS ET HONOR
     O. de St. Hudert — **France**
 VIRTUS NOBILITAT
     O. du Lion — **Pays-Bas**
 VIRTUTE, A
     O. Ducal d'Adolphe de Nassau — **Luxembourg**
 VIRTUTE ET FIDELITADE
     O. de Guillaume — **Hesse**
 VIRTUTE ET FIDELITATE
     O. du Lion d'Or — **Hesse**
 VIRTUTI O. de St. Georges de la Réunion — **Naples**
 VIRTUTI, F.L.
     O. pour le Mérite militaire — **Hesse-Cassel**
 VIRTUTI, W.K.
     O. pour le Mérite militaire — **Hesse**
 VIRTUTI ET FIDE
     O. d'Espagne — **Espagne** (Régime français)
 VIRTUTI ET MERITO, G.C.
     O. de Charles III — **Espagne**
 VIRTUTI ET MERITO, PIUS IX
     O. de Pie IX — **St. Siège**
 VIRTUTI IN BELLO
     O. de St. Henri — **Saxe**
 VIRTUTI MILITARI
     O. pour le Mérite militaire — **Pologne**
 VIRTUTI PRO PATRIA, M.J.R.
     O. Militaire de Max. Joseph — **Bavière**
 VIRTUTIS AMICITIÆQUE FœDUS
     O. de l'Aigle d'or — **Wurtemberg**
 VIVE LE ROI
     O. du Lys — **France**
 V.R.I. (Monogramme)
     O. de la couronne des Indes — **Grande Bretagne**
     Distinguished Service Order — **Grande Bretagne**
 VOM FELS ZUM MEER
     O. Royal de la Maison de Hohenzollern — **Prusse**
 VOOR MOED BELEID TROUW
     O. Militaire de Guillaume I — **Pays Bas**

W

W O. de la Croix d'Honneur — **Luxembourg**

W   Croix de Fer — Prusse
 W   O. de la couronne de chêne — Luxembourg
 W, 1219, 1671, 1808   O. de Danebrog — Danemark
 WK, 1814   O. du Gascque de fer — Hesse

x

XA.POL.DVX ET AD.SAX.INSTI.1738
O. d'Henri de Saxe — Saxe
XA.POLO.DVX ET RO. 1738
O. d'Henri de Saxe — Saxe
XP. (Monogramme) AΩ, et I.H.S.V
(In Hoc Signo Vinces)
O. de St. Constantin — Parme — Deux Siciles

z

ZA OJSZYNE I NAROD
O. de l'Aigle blanc — Pologne
ZUM GEDÄCHTNIS DER WIEDERGEWONENEN ALDEN
WÜRDE 1708
O. de St. Hubert — Bavière

UN JETON GANTOIS RARISSIME

J'ai eu l'occasion d'acquérir récemment dans une vente publique un jeton d'or fort rare — décrit d'ailleurs par Gillemans et Van Werveke — et je ne puis résister à l'envie d'en faire part à tous ceux qui s'intéressent aux jetons scabinaux et à l'histoire de la Ville de Gand.

En voici la description :
au droit : « **Virgo Ganda** » — matrice employée en 1640 pour un
jeton de la ville de Gand (Dugniolle — 3952)
au revers : Pro Scabinatu Gandavensi, et le Lion (jeton de la ville
de Gand sous Charles VI en 1728).

En 1888, le Lord-Maire de Londres — Monsieur Polydoor De Keyser — né à Termonde d'un père Gantois — rendit visite à la Ville de Gand et y fut reçu comme un concitoyen de choix.

A cette occasion, le Bourgmestre de Gand, Monsieur Lippens, organisa une grande réception « à la mode médiévale », les toast furent annoncés par des hérauts d'armes en costume du 16me et l'on remit un jeton d'or au Lord-Maire et aux deux shériffs qui l'accompagnaient.

Ces jetons furent gravés par Frans Cappuyn — graveur orfèvre — ainsi qu'il ressort des archives de la Ville (comptes de 1888 — réception du Lord-Maire).

C'est un de ces trois jetons que j'ai eu l'occasion d'acquérir et je suis persuadé que les collectionneurs gantois regretteront que par la chance soit échue à un anversois !

Paul De Baech

BIBLIOGRAPHIE

PAS VERSCHENEN:

1. *Münzen aus Porzellan und Ton* door : Karl SCHEUCH.
 Munten in porselein en aardewerk — beschrijving van voor- en keerzijde van alle munten — in het Duits met een inleiding in het Engels
 176 blz. verkoopprijs DM. 24—

2. *Spenden-medailletten aus Porzellan und Ton* door Karl SCHEUCH.
 Herinneringsmedaillen in porselein en aardewerk — beschrijvingen van alle medailles : voor- en keerzijde — toegevoegd : de levensloop van alle op deze stukken afgebeelde personen.
 105 blz. verkoopprijs DM. 22—
 Verdere inlichtingen : Karl SCHEUCH, Lindenstrasse 9 Ober-Esbach Duitsland.

MEN SCHRIJFT ONS...

ON NOUS ECRIT...

* WAERZEGGERS KAREL, Wackerzeelse baan, 44. Wilsele. Afde-
ling Leuven. lidkaart N° 1276.

Wie bezorgt identificatie over...

Ik bezit een matrijs en ben hiermee reeds bij verschillende personen ten rade gegaan, doch niemand kon me er inlichtingen over verschaffen en daarom hoop ik langs deze weg iets te bereiken.

Ze is vervaardigd in geel koper (messing) en heeft een dikte van 7 mm en een doormeter van 31 mm. Op de ene zijde vindt men een familieschild, een ovaal omringd met een helm met gesloten vizier en ornamenten, onderaan is er een wapperend banier met de kernspreuk « A PULVERE MUNDA ». In het ovaal is er een klein tralie- werkje met onderaan een steeltje ; dit voorwerp is omringd door hermelijn (goud).

Op de keerzijde hetzelfde ovaal maar nu omringd door een bisschopshoed met aan weerszijden 3 tressen, denkelijk een kardinaalshoed of het hoofddeksel van een prior of abt. Onderaan dezelfde spreuk.

Volgens een leraar geschiedenis zou het hier om het samenvoegen gaan van twee wapenschilden van dezelfde familie.

* YVES PIERLOT, 34, Bois Guéau à Beyne-Heusay (Liège) :
Je possède un exemplaire très beau de la pièce de 6 groschen (argent) émise sous Élisabeth IIe de Russie pour l'occupation du royaume de Prusse (Königsberg) de 1761. Qui serait amateur ?

Désirant compléter ma série des *Bulletins de la Société Royale de Numismatique de Belgique*, j'achète à bon prix les années ou les fascicules ci-après :

1869, 1 et 3 ; 1873, 1 ; 1874, 2 et 3 ; 1876, 2, 3, et 4 ; 1885, 1 ; 1887, 1 ; 1883, 2 ; 1894, année entière ; 1895 année entière ; 1897, 1, 3 et 4 ; 1900, 2 ; 1911, 1, 2 et 4 ; 1912, 1, 2.

Ecrire : Mr. Paul DE BAECK, Postbus, Ekeren 2 (Belgique).

ANTWOORD (zie lopende jaargang blz. 22).

Nog vóór het blad de leden bereikte, ontving ik reeds een woordje van dhr. Nuyttens, voorzitter van de afdeling Kortrijk. Deze veronderstelde dikke penning is een Engels goudgewicht met een tegenwaarde van 3 pond 12 shilling. Het werd geslagen tussen 1800 en 1810. Het diende om een tegenwaarde in goud te bepalen voor een zware Portugese gouden munt van Johannes V, geslagen ± 1747 en van een oorspronkelijk gewicht van 28,5 gram. Van hetzelfde muntgewicht bestaan minstens zeven variëteiten.

Zoekt U zekerheid om één of ander stuk, bevraag U in de eerste plaats op de vergadering van uw afdeling; eventueel kunt U ook uw vraag richten tot de redactie van ons tijdschrift.

Borgerhout.

P.

Secrétaire-Général :
Algem. Sekretaris :

Bulletin: rédaction: DE MEY J., 58, rue de l'Association, Bruxelles 1
vlaams gedeelte: M.J. VANDERMEER, Miliestr., 83, ANTWERPEN.

Cotisation et correspondance - Bijdrage en brievenzending : LE MAIRE, P.,
Membre protecteur: 200 fr. | membre : 150 fr | à verser à 53, Av. de Broqueville
Beschermd lid : lid : te storten aan de Broquevillelaan

à BRUXELLES 15 ou au CCP 8460.38 de l'Alliance à Bruxelles.
te BRUSSEL 15 of op PCR van het Genootschap te Brussel.

Membres français : correspondance à HERSESENS, Willy, Résidence
Amherès • 2 rue Gounod, ANVERS.